

Národní knihovna ČR
Odbor doplňování fondů

Zpráva ze služební cesty do Německa ve dnech 24. - 27. září 2001

***Předkládají: Mgr. Světlana Knollová, vedoucí oddělení doplňování zahraniční literatury
Mgr. Zdenka Měchurová, referent odpovědný za chod úseku výměny oficiálních publikací***

***Účel cesty: seznámit se s doplňováním literatury a s jinými knihovnickými činnostmi v
knihovně Humboldtovy Univerzity a ve Státní knihovně v Berlíně***

Navštívené instituce :

- 1. Knihovna Humboldtovy Univerzity - 24.9. - 25.9. 2001*
- 2. Státní knihovna v Berlíně - 26.9.2001*

Ubytování : ubytovna pro návštěvy Humboldtovy univerzity

Termín cesty: 24.9. - 27.9. 2001 (24.9. ráno odjezd z Prahy, 27.9. večer příjezd do Prahy)

Účelem naší cesty, která se konala ve dnech 24.9.- 27.9. 2001, bylo se seznámit se dvěma německými knihovnami se zvláštním důrazem na oddělení oficiálních publikací v berlínské Státní knihovně. Za zmínku stojí pohodlné ubytování v centru města blízko Humboldtovy univerzity.

Knihovna Humboldtovy univerzity (Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin)

Po celý pobyt v této knihovně včetně přivítání na nádraží a vyřizování finančních formalit se o nás starali pracovníci oddělení doplňování.

Knihovna Humboldtovy univerzity byla založena v roce 1831, předtím univerzitní studenti využívali fondy Královské knihovny (dnes Státní knihovna v Berlíně).

Původní fond knihovny byl velmi skromný - pouze 1668 svazků. Knižní přírůstky přicházely sporadicky, a to jako dary nejrůznějších vědeckých spolků a knihoven. Teprve od roku 1870 dostala knihovna rozpočet pro vlastní akvizici a již v prvních letech 20. století začala prosperovat. Během 30. let se zaznamenává velký nárůst knihovnických fondů. Po převzetí moci Nacionálně-socialistickou stranou se konalo ironií osudu veřejné pálení knih zrovna kousek od budovy knihovny. Nicméně fond knihovny neutrpěl a ještě po druhé světové válce byl často jediným místem, kde se ta nebo jiná kniha mohla najít. Od konce druhé světové války do roku 1989 akvizice knihovny postrádala možnost většího nákupu literatury ze států Západní Evropy a USA, a to jak z finančních, tak i z politických důvodů. Po sjednocení Německa v roce 1990 se rozpočet knihovny zřetelně zvýšil především pro zaplnění mezer ve fondech. Vzápětí začala automatizace knihovnických procesů a byl uzavřen papírový katalog.

Dnes se proces zpracování provádí v knihovnickém systému ALEPH 500. Pro ukládání dat se používá formát MAB.

Náš program v knihovně Humboldtovy univerzity byl kvůli omezenému času velice napjatý. Odpoledne 24.9. bylo věnováno vyřizování formalit. Dopoledne 25.9. nás uvítal náměstek ředitele knihovny Dr. Norbert Martin, s nímž jsme diskutovaly o knihovnických problémech, především o jejich a našich zkušenostech s automatizovaným systémem ALEPH 500. Hned potom nás přijala vedoucí akvizičního pracoviště paní Claudia Hilse, která nás obeznámila s koncepcí doplňování fondů a rozdělením rozpočtu v knihovně Humboldtovy univerzity. Konkrétní otázky nákupu zahraniční literatury jsme projednaly s paní Gabriele Schulze, odpovědné za úsek nákupu. Paní Schulze nám ukázala akviziční práce v modulu ACQ. Na rozdíl od nás místní akvizitěři sami nepracují s akvizičními utilitami - veškeré procedury včetně těch spojených se statistikami pro ně zajišťují pracovníci oddělení knihovního systému.

Odpolední program 25.9. byl věnován především výměně dokumentů mezi našimi knihovnami. Tuto oblast má na starosti paní Katharina Tollkühn, s kterou jsme prodiskutovaly jak konkrétní problémy, tak i perspektivy výměny jako druhu doplňování vůbec.

Pozdě odpoledne s doprovodem a výkladem paní Katji Dühlmeier jsme absolvovaly prohlídku ústřední budovy univerzitní knihovny včetně starého fondu knihovny bratří Grimmů. Ochrana a obnova knižních vazeb tohoto fondu se bude financovat především ze sponzorských finančních darů. Ve vstupní hale a nejen tam jsou dostupné pohlednice s moderními a historickými výjevy knihovny, obsahující informaci o chystané akci a číslo konta knihovny.

Státní knihovna v Berlíně (Staatsbibliothek zu Berlin)

Cílem naší návštěvy ve Státní knihovně v Berlíně bylo především oddělení oficiálních publikací, jehož vedoucím je mezinárodně uznávaný odborník Dr. Johannes Metz, člen sekce oficiálních publikací IFLA. Oddělení je současně centrem výměny oficiálních publikací, které odpovídá za plnění Úmluvy UNESCO z roku 1958 *O mezinárodní výměně oficiálních publikací a vládních dokumentů mezi státy*.

Oddělení vzniklo v roce 1956 jako depozitní středisko německých oficiálních publikací, později se depozitní funkce rozšířila na zahraniční oficiální publikace, což plně odpovídá základní koncepci výše uvedené úmluvy - shromažďovat a zprostředkovávat uživatelům oficiální publikace na jednom místě - a to zrovna v knihovně, kde existuje odpovídající oddělení. Pro potřeby mezinárodní výměny publikací centrum dostává gratis do 20 výtisků publikací federálních orgánů a do 10 výtisků publikací orgánů regionálních. Parlamentní tisky se též považují za součást oficiální produkce (ve Státní knihovně v Berlíně mají zvláštní signaturu pro snazší rešerši). Bezplatné dodávky oficiálních publikací jsou právně ošetřeny vládními směrnici jak na federální, tak i na regionální úrovni. Knihovna zásadně nedělá redistribuci - veškeré získané oficiální publikace zůstávají v jejích fondech.

Oddělení oficiálních publikací Státní knihovny v Berlíně má dnes 38 mezinárodních partnerů. Úplný komplet odpovídajících publikací knihovna dostává z USA, Kanady a Japonska. Od roku 1982 se americké publikace Federální vlády a Kongresu vydávají převážně na mikrofiších. Tyto dokumenty jsou uloženy ve zvláštní místnosti oddělení oficiálních publikací, kde se papírově popisují podle klasifikace Kongresové knihovny USA. Jedině ony nejsou součástí katalogu, přístupného on-line. Uživatelům jsou k dispozici moderní čtecí přístroje s tiskárnami.

Oficiální informace přístupné elektronickou on-line cestou jsou považovány za doplněk informací na pevných nosičích. Oddělení má pro své čtenáře seznam elektronických adres odpovídajících souborů na webových stránkách doma i v zahraničí. Pro plnění své depozitní role Státní knihovna v Berlíně kopíruje nebo tiskne zásadní oficiální publikace přístupné v prostředí www. Pro kontinuitu zachování informací je samozřejmě nutné včasné přeformátování elektronických zdrojů, což předpokládá další organizační a finanční problémy.

Většina oficiálních publikací do Státní knihovny v Berlíně dochází výměnou, nejsou výjimkou ale i občasné nákupy publikací tohoto rázu ze zahraničí. Oddělení nemá svůj rozpočet, veškerou agendu spojenou s nákupem pro něho zajišťuje oddělení doplňování.

S Dr. Metzem jsme se shodli v tom, jak je důležité zachovat zvláštní programy výměny oficiálních publikací, díky nimž je možné vytvořit solidní sbírky oficiálních publikací v centrech po celém světě; hlavně se to týká států s menšími finančními možnostmi. Jinak se kvůli nízké prioritě oficiálních publikací v plánech doplňování a nedostatečnému rozpočtu dostane tato oblast mezi okrajové a málo podporované činnosti. V každém případě státy, které podepsaly Úmluvu,

mají povinnost finančně zabezpečit chod výměny a zprostředkování oficiálních publikací na svých teritoriích.

Odpoledne jsme strávily u vedoucího oddělení doplňování a posléze v oddělení východní Evropy.

Vedoucí oddělení doplňování Dr. Gerhard Kanthak nás seznámil s akvizičním profilem knihovny, který zahrnuje společenské a přírodní vědy, kulturu a umění. Státní knihovna v Berlíně nemá právo povinného výtisku - veškerou literaturu, jak německou, tak i zahraniční získávají nákupem, případně výměnou nebo darem. Roční akviziční rozpočet se skládá z finančních položek federálních a regionálních orgánů a je postačující - cca 5 miliónů německých marek. Kolegové z akvizice, na rozdíl od nás, nemají problém za co koupit publikace, nýbrž se starají pouze o výběr a včasné a korektní vyřízení svých objednávek. Kromě knih a periodik se široce doplňují publikace na CD-ROM a mikrodokumenty.

V oddělení Východní Evropy nás uvítal vedoucí oddělení pan Walter Andreesen a pan Václav Zeman odpovědný za výměnu s Českou republikou. Po diskusi o konkrétních otázkách naší spolupráce jsme se věnovaly konkrétnímu výběrů literatury pro naši knihovnu. Vybrané publikace již dorazily do Klementina.

Na závěr chceme zdůraznit, že přes náročnost a časový stres byla pro nás dvouapůldenní návštěva berlínských knihoven velmi užitečná a zajímavá.

Mgr. Světlana Knollová

Mgr. Zdenka Měchurová